RELIGION AND LITERATURE – PARADIGMS WITH IMPACT ON THE PRESENT SOCIAL MENTALITIES

Amalia-Florentina DRĂGULĂNESCU
Romanian Academy, Iaşi

Abstract: Nowadays religion and literature represent certain paradigms which have a real impact on social mentalities. Until now the literature was indebted to religious frame; in fact, there is a new tendency towards religiology, which englobes even the literature and all spiritual aspects and this could change the actual stream of mentalities. This work underlines the relations between literature and religion, in order to present their possibility to mould or to shape the global patterns after the postmodernism.

Keywords: religion, literature, religiology, postmodernism, social mentalities

Considerăm că cea mai importantă schimbare de paradigmă asupra mentalităților din secolul al XXI-lea, din mileniul al treilea deci, poate mai importantă decât cea declanșată odată cu prăbușirea turnurilor-gemene, din 11 septembrie 2001, are legătură cu atentatele teroriste care s-au produs în Franța și în genere, pe continentul european, începând cu data de 7 ianuarie 2015.

Dacă în cazul Statelor Unite, – deși nu trebuie minimalizat faptul că au fost aproximativ 3000 de victime – atacurile au fost coordonate asupra a ceea ce însemna un simbol economic și financiar, un simbol evident al puterii, în Europa, impactul asupra mentalului social a fost cu mult mai mare, dovadă și amplele manifestații ulterioare – estimate de către unii la 2-3 milioane de persoane. Iată că motivele legate de valorile religioase versus valorile libertății de exprimare (printr-un anumit tip de literatură) au dus la mutații considerabile în sfera mentalităților actuale. Demersul nostru se referă la un anumit impact pe care îl au două discipline corelative, *religia* și *literatura* în câmpul mentalului social, însă având în vedere complexitatea și mai ales dificultatea problematicii abordate, demersul va avea deocamdată un caracter mai degrabă fragmentarist, aflându-se în etapa preliminară a cercetărilor.

*

Dacă înainte vreme fenomenul religios avea o legătură mai directă cu literatura profană, astăzi există două tendințe principale – cea dintâi, care le disociază la modul absolut pe acestea, iar cea de-a doua care încearcă din răsputeri să le concilieze; ar mai fi și o tendință intermediară, care nu contestă relația dintre literatură și religie, însă acordă supremație când religiei, când literaturii. În afara faptului că aproape întotdeauna arta, în speță literatura, a fost asociată unui soi de *misticism*, referitor la relaționarea persoanei cu o entitate inspiratoare (în cazul artei), sau cu o divinitate călăuzitoare (în cazul religiei), apropierea de latura religioasă în timpurile noastre irumpe neașteptat în mijlocul celui mai pătrunzător secularism. Omul/ individul încearcă să reziste în fața unui anume imperialism numit în mod abuziv „occidental", sau chiar să îl înlocuiască, în parte, cu o apetență aproape irațională, – cvasi-inexplicabilă în mileniul al treilea, al tehnologiei exhibate –, pentru ceea ce se numea altădată *sacru*, însă un sacru mai degrabă difuz. De asemenea, devine inerentă asocierea Occident – secularism/ stat laic versus Orient – religiozitate/ stat religios, însă pe acest teren minat al noțiunilor trebuie să existe o anumită prudență teoretică, pentru că nu întreg Vestul este

BDD-A22096 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:31 UTC)

„lumesc", şi nu toată lumea arabă, de pildă, este profund religioasă (vezi economiile arabe emergente), iar notaţiile pozitive sau negative nu pot fi aplicate automat fie asupra civilizaţiei occidentale desacralizate, fie asupra ţărilor „orientale" obscurantiste. De altfel, setea sau o anumită foame de religie sau de religiozitate se simte mai intens şi din cauza faptului că discursul politic se instituie din ce în ce mai mult ca o nouă religie, vechiul amvon fiind astfel substituit cu un pupitru al declaraţiilor oficiale – „Il est aujourd'hui de bon ton de parler du retour des religions, en invoquant le renouveau de l'Islam ou en célébrant le deuxième millénaire du christianisme. Or, ce grand spectacle ne fait que meubler le vide que laisse la perte de crédit des idéologies politiques." = „În zilele noastre este la modă să vorbeşti de întoarcerea la religii, invocând renaşterea Islamului ori celebrând al doilea mileniu de existenţă a creştinismului". (http://www.denoel.fr/Catalogue/DENOEL/Essais/De-l-inhumanite-de-la-religion).

Toate acestea trebuie aşadar gândite şi regândite, deci, prin prisma termenilor *identitate* şi *alteritate*. De la consideraţiile lui James George Frazer şi Mircea Eliade încoace se pare că societatea a fost infuzată de sacru, de religie, până în momentul intrării în scenă a *postmodernismului* (convenţional sfârşitul anilor `70) , care se află chiar în decursul unei crize de identitate. Dacă André Malraux, un literat (în sens larg), rostea celebra frază „Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc", plină de ambiguitate, atunci se poate vorbi acum mai ales de *religiologie*, o noţiune având o sferă mai nouă şi în acelaşi timp mai extinsă: „Cette science de la religion que certains veulent appeler religiologie (*religiology*, comme terme, a été proposé il y a déjà plusieurs années), postule que la religion, ou mieux le *religieux* (car elle prétend déceler celui-ci dans des phénomènes non reconnus par le sens commun ou par les diverses sciences comme étant des «religions») possède des caractéristiques irréductibles, propres, et susceptibles d'une analyse particulière fondant ainsi une science ou du moins un savoir spécifique. On pourrait dire à cet égard que la science de la religion pourrait être comparée à une science de l'art; la connaissance de celui-ci non plus ne saurait se limiter aux conclusions fournies par une philosophie ou une psychologie de l'art, par exemple". = „Această ştiinţă a religiei pe care unii doresc să o denumească prin *religiologie* (iar ca termen fusese propus deja cu mai mulţi ani înainte), postulează că religia, sau mai propriu zis religiosul (căci ea pretinde să îl deceleze în fenomene mai puţin recunoscute de către simţul comun sau prin intermediul diverselor ştiinţe ca fiind religii) posedă caracteristici ireductibile, proprii, şi susceptibile de o analiză particulară întemeind astfel o ştiinţă sau cel puţin un *savoir* (o cunoaştere) specific/ă. Am putea spune că, din acest punct de vedere, ştiinţa religiei este posibil să fie comparată cu o ştiinţă a artei; cunoaşterea acesteia din urmă nu ar şti să se limiteze la concluziile furnizate de către o filosofie sau o psihologie a artei, de exemplu".

(Michel Despland, *De notre religion à notre religiologie*, revue „Relireligiogiques", 1995, nr. 11, p. 67 – http://www.unites.uqam.ca/religiologiques/no11/religion.PDF) Este foarte important însă că acest (mai) nou termen, de religiologie, implică o cunoaştere interdisciplinară.

Dacă urmărim câteva trăsături comune *literaturii* şi *religiei*, vom observa că acestea se referă în principal la cel puţin trei aspecte: a) relaţionarea cu inefabilul, indicibilul; b) medierea către transcendent; c) apetenţa pentru mistic, în sensul larg al termenului. În ceea ce priveşte deosebirile dintre acestea două, trebuie să avem în vedere perechea *exprimare a individualităţii creatoare* (în cazul artelor şi a literaturii) – *imersiune în mentalitatea religioasă*, până la confundarea dintre creator şi Creator. Scriitorul, de obicei, are un rol preponderent activ în societate, participând de cele mai multe ori, direct sau indirect, şi la dezbateri politice sau sociale, precum şi la difuzarea, generarea ori punerea la îndoială a valorilor sau opiniilor contemporane (vezi cazul Panait Istrati), pe când *homo religious*, aproape în toate epocile, pare să fie mai degrabă un element pasiv, al cărui activism interior

BDD-A22096 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:31 UTC)

poate schimba doar într-un interval mai mare de timp, pe termen lung deci, anumite mentalități ale societății (vezi cazul Papei Ioan Paul al II-lea/ Karol Woytila).

Încercând să surprindem interferențele sau divergențele dintre *religie* și *literatură*, trebuie să acceptăm și legitimitatea termenului de *literatură europeană*. «L'Europe n'a pas réussi à penser sa littérature comme une unité historique, et je ne cesserai de penser que c'est là son irréparable échec intellectuel», scria Milan Kundera în 2005. Într-adevăr, între omogenitatea literaturii europene și heterogenitatea acesteia, mai puternică pare să fie cea din urmă. Cu toate acestea, sub impulsul *Réseau européen Les Lettres Européennes*, încă din decembrie 2007 la nivel european, se militează pentru conștientizarea unității profunde a literaturilor europene și a necesității de a le înțelege pe fiecare în parte, în sensul acelui *Manifeste pour l'enseignement des littératures européennes*. Intrăm, fără să vrem, în miezul noțiunii de *multiculturalism*, și iarăși trebuie să decelăm între multiculturalismul european și celălalt, mai evident, cel globalizant. Și tot fără să vrem ne depărtăm astfel de perspectiva specială estetico-filosofică a demersului nostru printr-o abordare implicit socio-politică extinsă, fiindcă acest concept reclamă o anumită pulverizare și recunoaștere a identităților de grup.

Aruncând o privire sumară asupra literaturii din Europa, nu se poate să nu i se recunoască o anumită nuanță religioasă (ori, dimpotrivă, anti-religioasă), dar în orice caz relaționată cu sfera religiosului, de obicei mai pregnantă, cel puțin comparativ cu literatura americană (cuprinzând în oarecare măsură și pe cea latino-americană). Cât privește Orientul apropiat sau Mijlociu, aici lucrurile se situează altfel, în sensul că impactul religiosului funcționează la modul cotidian, inclusiv prin prezervarea unor tradiții specifice (de pildă, închinarea de cinci ori pe zi la divinitate, în lumea musulmană, și altele asemenea). Se impune, în acest context, luarea în considerare a unei alte axe de comprehensiune a raporturilor dintre religie și literatură, și anume aceea mai vastă referitoare la *tradiție* versus *modernitate*. Este de la sine înțeles că sfera religioasă este mai susceptibilă la păstrarea cu strictețe a tradiției, pe când cultivarea literaturii e înclinată adesea către o modernitate mai ales declarativă, dacă nu manifestă. Punctul de convergență însă dintre cele două aspecte este explicat de către Mircea Eliade, când afirmă despre *homo religiosus* că se deschide spre lume, trăind în mijlocul acesteia: „*Deschiderea* spre Lume îi îngăduie omului religios să se cunoască şi în acelaşi timp, să cunoască Lumea, iar această cunoaştere este pentru el nepreţuită, pentru că este *religioasă* (Mircea Eliade, *Sacrul și profanul*, Humanitas, 1995, pagina 125).

De la *religie* la *literatură* trecerea se face, desigur, prin intermediul *mitului*. Există riscul ca acest subiect, *mitul*, să apară ca un concept perimat în timpurile noastre moderne, și cu toate acestea lucrurile stau exact invers. Pentru societatea europeană/ occidentală (deși aceste două tipuri nu se suprapun perfect), comoditatea mentalului indivizilor acaparați de tehnologie, cufundați în consumerism și reclame percutante, aproape că distruge vreo posibilă înclinație către cele superioare, către vreo posibilitate de a concepe lumea și prin alte mijloace decât cele palpabile. Cu alte cuvinte, celebra definiție eliadescă – „mitul este o istorie sacră" – printr-o operație reductivă, la propriu, face referire mai întâi la confruntarea individului cu istoria, mitul devenind deja istorie, la modul negativ, și nici măcar atât, adică fiind dat uitării, golit de esență, paradigmă fără o semnificație clară. Iată că paradoxal, mitul însuși devine doar un mit, și poate că tocmai de aceea reîntoarcerea la origini, *c'est-à-dire* la religie, devine stringentă pentru anumite persoane sau societăți. De altminteri, mai toate religiile au creat la rândul lor alte nenumărate mituri, ca reacție de apărare sau în completarea celor vechi. Astăzi asistăm la elaborarea și dezvoltarea unor (așa-zise) mituri urbane, moderne, care exprimă necesitatea de a umple un gol resimțit mai ales în postmodernitate, când *demitizarea* reprezintă cuvântul de ordine în toate domeniile. Rămânând în cadrul cuplului inițial discutat *religie-literatură*, totuși această deconstrucție a miturilor nu a condus în mod necesar la multiplicarea creațiilor literare de valoare, ci dimpotrivă.

BDD-A22096 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:31 UTC)

„Mitul este substituentul sărac în adevăr, dar spectaculos în reprezentare a întrebărilor cu privire la geneză, în sens larg. Acesta este produsul unor formațiuni culturale destul de evoluate pentru a descoperi necesitatea unor răspunsuri existențiale, dar insuficient pregătite pentru a discerne realitatea obiectivă de subiectivismul dorit prin rezolvarea mitică. Putem spune că mitul și gândirea mitică fac parte din copilăria societății umane, în care definirea binelui și răului au corespondent demiurgic". (http://www.scientia.ro/qa/10456/ce-este-mitul-avem-nevoie-de-mituri). Această încercare de definire este doar în parte adecvată, pentru că adevărul nu este numai monopolul religiei, literaturii (ori științei), iar asocierea cu vârsta copilăriei este pertinentă doar dintr-un punct de vedere cronologic, și nu reflectă gradul de evoluție mentală a civilizației umane (vezi și Vassilis Vitsaxis, *Mitul*).

Facem o paranteză, însă nu întâmplătoare, în legătură cu criza actuală a literaturii românești, care, oscilând între apetența integrării la propriu în Europa și prezervarea propriilor trăsături, așadar în cadrul unei literaturi *europene*, încearcă totuși să renunțe la mărcile sale anterioare definitorii, inclusiv la nuanța religioasă, în sensul larg al cuvântului, ori la cea mai strict balcanică, adoptând un modernism strident, de fațadă, și de cele mai multe ori inautentic. Este, în alte forme, ceea ce remarca mai demult (acum vreo 50 de ani) și savantul menționat, despre – de pildă – sensibilitatea religioasă urbană sau intelectuală: „Experienţa lor religioasă nu mai este *deschisă* spre Cosmos, fiind una strict personală; mântuirea este o problemă între om şi Dumnezeul său; în cel mai bun caz, omul se recunoaşte responsabil nu doar în faţa lui Dumnezeu, ci şi în faţa Istoriei. Cosmosul nu mai are însă niciun loc în relaţia om-Dumnezeu-Istorie, ceea ce înseamnă că Lumea nu mai este simţită, nici măcar de creştinul autentic, ca o lucrare a lui Dumnezeu" (Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, Humanitas, 1995, pagina 134).

Capacitatea omului de a se dedica trup și suflet unei religii este înțeleasă în ultimul timp, mai ales pentru *lumea orientală*, ca un fel de datorie. Pentru că, în ultimul timp, a suscitat interesul întregii lumi, vom lua în considerare cazul societății și literaturii algeriene, înglobate și aculturate până la un punct de către societatea franceză. Mai întâi, trebuie să specificăm că după cel de-al doilea război mondial, numeroși musulmani au devenit imigranți ai statului francez, proveniți mai ales din Africa de Nord, și cu precădere din Algeria, pentru era nevoie de mână de lucru adecvată pentru reconstrucția țării. Introducerea culturii și religiei algerienilor, dar și a altor tradiții a reprezentat începutul unei schimbări majore a dinamicii peisajului religios, islamul a devenit o religie importantă și practicată pe scară largă, estimându-se că există aproximativ 5 milioane de musulmani în Franța, unii dintre ei practicanți, iar alții doar la modul cultural. Astfel, numărul lor continua să crească, iar influența asupra societății franceze să se dezvolte. Acest lucru face să se adâncească impresia de *alteritate* pe care o provoacă islamul și să adâncească distanța față de/ pentru francezii non-musulmani. Imaginea celuilalt, a străinului, se conturează mai ales din cauza a trei chestiuni stringente: a formării imamilor, un fel de dascăli ai islamiștilor, din cauza lipsei locurilor de rugăciune, dar și a purtării în continuare de către femei a vălului islamic. Așadar, cu toate că islamul este opus, într-o anumită măsură societății tradiționale catolice, a devenit foarte bine încorporat în organicitatea socială franceză. (https://collab.itc.virginia.edu/access/content/group/3773a2c7-fc6b-4fc9-b6fd-914f2b55ef1c/02_projets_des_etudiants/Religions_et_laicite/Religion_et_Laicite/Islam.html)

Ne abținem aici să facem analize sociologice stricte; ne interesează doar în ce măsură *religia*, precum și *literatura*, sunt modelatoare ale mentalităților; de asemenea, nu vom porni nici la hermeneutica propriu-zisă de texte literare, însă vom aminti cazul scriitorului Albert Camus (și scrierile sale), francez născut în Algeria, permanent scindat între apartenența la o patrie de mâna a doua (second-hand) și un dor nedefinit de față de o țară originară. În acest ultim sens, trebuie înțeles și înclinația omului religios pentru un teritoriu care îl depășește, teritoriul sacrului sau transcendent.

BDD-A22096 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:31 UTC)

În prozele sale, *Străinul, Ciuma, Omul revoltat*, Camus susține și o idee subiacentă, cea a *exilului* ca paradigmă a căutării identității – „S-a spus, de exemplu, că exilul reprezintă pentru un scriitor o nefericire şi totodată că reprezintă o fericire. Că este o ruptură gravă în destinul lui şi că este o nouă şansă în carieră. Că este o desţărare şi că este descoperirea unei lumi noi. Că îl frustrează, despărţindu-l de limba maternă, şi că îi permite revelaţia unei limbi noi. Şi aşa mai departe. Aceste definiţii contradictorii ne îndeamnă să tragem concluzia că nu există de fapt exil, ci numai exilaţi. Altfel spus, exilul se trăieşte exclusiv pe cont propriu. Câte experienţe individuale, atâtea definiţii". (Nicolae Manolescu, *Ce este exilul?,* „România literară", 2011, nr. 24 – http://www.romlit.ro/ce_este_exilul). În *Străinul,* metafora *soarelui* orbitor devine reprezentativă pentru statutul alterității, pentru trecerea între două lumi reprezentative. Apoi, Franța este privită totuși într-o manieră ambivalentă, accentuându-se spaima alterității, de exemplu într-o convorbire cu o femeie arabă: „I-am mărturisit că stătusem cândva acolo şi m-a întrebat cum e. I-am spus: E murdar. Sunt porumbei şi curţi întunecoase. Oamenii au pielea albă.", adaugă scriitorul cu oarecare detașare, ca și cum el nu ar aparține rasei albe sau i-ar fi teamă să o recunoască. Totodată, este surprinzătoare antiteza dintre conotațiile mizeriei interioare și puritatea intrinsecă, subînțeleasă, a rasei albe.

Exotismul este un alt element care intensifică relația *alteritate – identitate*, în sensul următor: „Am coborât la periferia Algerului. Plaja nu este departe de staţia autobuzului. Dar a trebuit să traversăm un mic platou care se înalţă deasupra mării şi coboară apoi spre plajă. Era acoperit de pietre gălbui şi de tufe albe de aişor, profilate pe albastrul, care devenise încă de la acea oră intens, al cerului. (…) Am mers printre şiruri de vilişoare cu garduri verzi sau albe, unele tupilate cu verandele lor sub tamarisc, altele golaşe, printre pietre. Încă înainte de-a ajunge la marginea platoului, puteai zări marea nemişcată şi mai departe peninsula somnolentă şi masivă în apa limpede. (…) Şi am văzut, foarte departe, un mic vas pescăresc care înainta, imperceptibil, pe marea strălucitoare. Maria a cules câţiva stânjenei de piatră. De pe panta care cobora spre mare, am văzut că lumea începuse să se scalde" (Albert Camus, *Străinul. Ciuma. Căderea. Exilul și împărăția*, Editura Rao, 2013, pagina 22). Printre altele, misterul exotismului este definit de către Victor Segalen ca fiind „reacţia vie şi curioasă a unei individualităţi puternice împotriva unei obiectivităţi căreia îi percepe şi degustă diferenţa", aici interferându-se în suficientă măsură cu propensiunea devoțiunii religioase.

Tensiunea acumulată înlăuntrul sinelui, scindat între dorința de a aparține altei lumi, poate mai civilizate, și deliciile pe care le oferă peisajele algeriene sunt reflectate într-o modalitate singulară la acest scriitor – „Era aceeaşi explozie roşie. Pe nisip, marea răsufla cu toată respiraţia rapidă si înăbuşită a valurilor ei mici. Mergeam încet spre stânci şi simţeam cum mi se umflă tâmplele sub razele soarelui. Toată căldura se proptea în mine şi se împotrivea înaintării mele. Şi, de fiecare dată când simţeam vasta ei răsuflare caldă pe obraz, strângeam din dinţi, strângeam pumnii în buzunarele pantalonilor, mă încordam din tot trupul ca să învinge soarele şi toată această beţie opacă pe care o abătea asupra mea. La fiecare sabie de lumină ţâşnită din nisip, dintr-o scoică albită sau dintr-un ciob de sticlă, maxilarele mi se crispau. Am mers multă vreme" (Albert Camus, *Străinul. Ciuma. Căderea. Exilul și împărăția*, Editura Rao, 2013, pagina 30).

Am selectat doar aceste două ample fragmente din prozele lui Albert Camus, deoarece aici intervine și *hibriditatea/ hibridizarea*, în ceea ce privește mentalitatea respectivă, proprie literaturii post-coloniale. Pe de altă parte, literatura imigranților descrie creațiile literare ale scriitorilor cu asemenea *background* și experiențele acestora din noua patrie în termeni de tratament și acceptare de către populația locală. Acest termen poartă unele conotații negative pentru că scriitorii cunosc minimalizarea într-o oarecare măsură a operelor și eforturile lor care sunt văzute precum o literatură de tip marginal. „Clearly, literature cannot be but an intercultural historical phenomenon of mutual artistic and other influences from several cultures, of mutual interactions of artistic expression produced in different cultural

BDD-A22096 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:31 UTC)

circumstances, and thus of mutual reception of Otherness" = „În mod clar, literatura nu poate fi decât un fenomen istoric intercultural, cuprinzând influențe artistice reciproce din diferite culturi, de interacțiuni reciproce de expresie artistică produse în diferite circumstanțe culturale, și totodată de receptare reciprocă a *celuilalt*". (http://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1088&context=clcweb)

Mai există, într-un alt plan, mai îndepărtat (cel puțin din punct de vedere geo-politic), cazul lui Salman Rushdie, scriitor indian cu un statut și cu un stil aparte, în care se împletesc întrucâtva metafizicul aproape mozaicat într-o manieră non-transcendentală, cu un soi de dialogism între sferele superioare și imanent, astfel încât se poate face, până la un punct, o legătură translatorie comparatistă, între acest creator și autorul romanului *Maestrul și Margareta*, Mihail Bulgakov, proză în care un anumit tip de supranatural se amestecă cu satira la adresa regimului politic sovietic. Dincolo de conotațiile considerate blasfemiatorii la adresa islamului din romanul *Versete satanice*, criticii literari au subliniat însă mai ales valoarea literară a acestuia. Așa după cum am menționat, în concluzie parțială, „[…] bucuria şi elanul cu care omul occidental a săpat chiar la baza *miturilor* (s. n.) care îi hrăneau ființa spirituală reprezintă o atitudine la fel de greșită ca și fanatismul care îi face pe radicalii islamici să ardă cărți şi să îi condamne la moarte pe autorii lor. Ambele atitudini sunt suficient de îndepărtate de *calea de mijloc* pentru a ne arăta, în toată hidoşenia sa, goliciunea spirituală a omului contemporan, manifestată fie prin negarea a orice nu poate fi perceput prin experiență directă (occidentalii), fie a tot ceea ce nu corespunde propriilor interpretări aduse unor trăiri care nu pot fi interpretate (musulmanii radicali)". (http://www.clubmistic.ro/51/Rushdie---Versetele-satanice-(arhanghelul-nebun-versus-demonul-sincer)/182).

Dacă postmodernismul în speță facilitează figurile negativității, în termeni precum alteritate, absență, aporie sau *celălalt*, atunci un anumit tip de cunoaștere catafatică se întâlnește atât în *religie*, cât și în *literatură*. „The ostensible function of these tropes is the disruption of logocentrism through the introduction of the indeterminate. However, by arguing that the 'metaphysics of presence' is all that exists in social communication, *alterity* can be reinterpreted as a metanarrative trope whose language and function repeat attributes previously defined by theology" = „Funcția aparentă a acestor tropi este discontinuitatea logocentrismului prin introducerea ideii de *nedeterminat*. Totuși, demonstrând că *metafizica prezenței* este tot ceea ce există în comunicarea socială, *alteritatea* devine o figură metanarativă al cărei limbaj și funcție reiterează atribute conturate cu mult înainte de către teologie".

(http://cadair.aber.ac.uk/dspace/handle/2160/4019)

Se pare că mare parte din ficțiunea postmodernă, cu stilul său ambiguu, funcționează ca o teologie deconstructivă prin negarea sistematică a altor prezențe tematice în text și vine să prezinte alteritatea ca pe o *dominantă* care acoperă mai toate ariile limbajului și ale ființei. Dat fiind aceste lucruri, această alteritate ajunge să exerseze într-un fel anumite puteri conceptuale arătând exprimări metafizice ale divinului: inefabilitatea, infinitatea, omnipotența, atemporalitatea, forța etică. Postmodernismul care, în oarecare măsură, eludează *religiosul*, supralicitând *literatura* în genere, devine auto-suficient și deviază, involuntar, către o altă paradigmă, *transmodernismul*, în care cele două evocate anterior sunt convergente, aceasta și pentru că „The religious and mystical references that often crowd postmodern fiction, therefore, support alterity's shift from the aporetic to the transcendent. By examining metaphysical alterity in postmodern treatments of character, death, allegory and history, the postmodern literature is a limited theological discourse that questions postmodern pluralism and populism" = „Trimiterile religioase și mistice care adesea populează ficțiunea postmodernă, în consecință, sprijină o anumită mutație a alterității dinspre aporetic către transcendent. Examinând alteritatea metafizică în termeni postmoderni referitori la *caracter*,

BDD-A22096 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:31 UTC)

moarte, *alegorie* și *istorie*, literatura postmodernă reprezintă un discurs teologic limitat care pune la îndoială pluralismul și democratismul postmodern".

(http://cadair.aber.ac.uk/dspace/handle/2160/4019)

Deși s-ar părea că postmodernismul nu are absolut nicio legătură cu o categorie a *transcendentului*, totuși există numeroase semne camuflate ale necesității oamenilor de a găsi sau (re)descoperi, ori de a dimensiona altfel un iluzoriu *dincolo*, și ne referim aici la crearea unor profiluri virtuale, a așa-ziselor avataruri, de dependența față de jocurile interactive pe internet, sau chiar de blogurile personale, trimițând la *self-transcendence*, ori, mergând chiar mai departe, la adevărate angoase apocaliptice. Între o atitudine dominată de fundamentalismul religios și o alta, subsumată ateismului din zilele noastre, deosebirea nu este chiar atât de mare, pentru că ambele sunt caracterizate de un *absolutism* în ordinea impunerii unor trăsături definitorii pentru mentalitățile actuale.

În final, trebuie să accentuăm faptul că este nevoie mai ales de un dialog real între literatură și religie, deoarece acestea sunt motoarele care modulează partea spirituală a civilizației noastre galopante, globalizante. Mai este nevoie, de asemenea, de o critică constructivă la adresa exceselor impunerii forțate a religiilor, dar și a renunțării la modul absolut a aspectelor religioase, ca markeri ai identității naționale sau/ și culturale. (Astăzi asistăm iarăși la o campanie „educațională" furibundă chiar în România, prin scoaterea religiei din programa școlară, ca și cum religia în sine ar dăuna formării armonioase a personalității, și nu modalitatea defectuoasă în care se predă religia în școli).

Bibliografie

1. Robert Detweiler and David Jasper (eds.), *Religion and Literature*, Westminster John Knox Press, 2000, United States (e-book)
http://books.google.ro/books?id=klIvP2b5l0wC&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
2. Mircea Eliade, *Sacrul și profanul*, Editura Humanitas, București, 1995
3. Victoria Kahn, *The Future of Illusion – Political Tehology and Early Modern Texts*, University of Chicago Press, 2014 (e-book)

BDD-A22096 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:31 UTC)